

TÖBB A ZÁSZLÓ

Álmodhat-e kétharmadról az ellenzék?

PÁPAY GYÖRGY

A 2018-as választási kampányban több ismert értelmiségi is azzal az érveléssel próbálta összefogásra bírni az ellenzéki pártokat, hogy így akár kétharmados többséget is szerezhetnek a parlamentben, és megváltoztathatják az Orbán-rendszer alkotmányosan rögzített kereteit. Ez a gondolat azóta is újra és újra felbukkan, különösen miután a teljes ellenzéki összefogás immár elkerülhetetlenül megvalósulni látszik. Ha a Fidesz a jelenlegi választási rendszerben 45–49 százalékos listás eredménnyel szerzett kétharmadot, miért ne bízhatnának ugyanebben az ellenzéki pártok is, ha egyszer sikerül választást nyerniük? Amennyiben nem pusztán az intuíciónkra hagyatkozunk, hanem valós adatokra, hamar kiderül, hogy ez a várakozás kevésbé megalapozott, és nem kizárólag a Fidesz elképesztő erőfölénye, illetve a számára kedvezően megrajzolt körzethatárok miatt.

A Tóka Gábor választási szakértő által működtetett Vox Popu-

li blogon múlt hét óta olvasható Bánovics Attila érdekes elemzése, amely hivatalosan tavasszal fog megjelenni egy tanulmánykötetben. A Nem lesz kétharmad című írás Nagy-Britannia és Új-Zéland választási eredményeit vizsgálja, ahol a magyarhoz hasonlóan kifejezetten aránytalannak mondható választási rendszer van érvényben (pontosabban Új-Zélandon csak 1993-ig volt, amikor is azt egy népszavazás következtében arányosabbra változtatták). Mivel ebben a két országban a győztes párt országos támogatottságánál jóval nagyobb arányban kap parlamenti mandátumokat, azt feltételezhetnénk, hogy gyakran fordul elő kétharmad. Ez azonban nem így van, sőt épp ellenkezőleg: az elmúlt hetven évben mindössze egy alkalommal született kétharmados győzelem, mégpedig Új-Zélandon 1990-ben.

Ez természetesen magyarázatra szorul, amit abban találhatunk meg, hogy ezekre az országokra hagyományosan kétpárti berendezkedés jellemző: még ha ennél több párt található is a politikai

palettán, ezek közül kettő indul eséllyel a győzelemért, és a választók is ennek tudatában szavaznak. Bánovics arra hívja fel a figyelmet, hogy minél nagyobb volt a kétpártiság aránya egy adott választáson (vagyis minél kevesebb irányban oszlottak meg a szavazatok), jellemzően annál arányosabb lett az eredmény (vagyis annál kisebb volt a különbség a két nagy párt eredménye, illetve a győztes párt országos támogatottsága és elért mandátumaránya között). Ezt a következtetést erősíti, hogy a kivételnek tekinthető kétharmados új-zélandi eredmény egy olyan évben született, amikor a kétpártiság aránya jelentősen csökkent, mivel a pártverseny többszereplőssé vált.

Ezzel szemben Magyarországon alig harminc év alatt háromszor győzött egy párt kétharmaddal, az új választási rendszerben két alkalommal is ötven százalék alatti országos támogatottság mellett. Ez részben a választási rendszer (növekvő) aránytalanságának tudható be, részben viszont annak, hogy a fenti értelemben vett kétpártisági arány e három választáson ala-

csony volt. Ennek következtében az ellenzéki összefogás majdhogynem törvényszerű, hiszen ha az ellenzéki pártok nem így járnak el, azzal tálcán kínálják az újabb kétharmadot a Fidesznek. Csakhogy az elemzett választások tanulságaiból valami más is következik. Még hozzá az, hogy ha az ellenzéki oldal egyesülésével a magyar politika ismét kétpárti jellegűvé válik, akkor csekély a valószínűsége, hogy győzelme esetén bármelyik oldal kétharmadot szerezzen – legyen az akár a Fidesz, akár az ellenzék.

Ennek a látszólag elméleti problémának nagyon is komoly gyakorlati következményei vannak a magyar politikára nézve. Hacsak valamilyen okból be nem következik a Fidesz kataklizmaszerű összeomlása, hiába nyer az ellenzék a 2022-es választáson, elenyészően kicsi az esélye, hogy akkora többséget szerezzen, amellyel az orbáni alaptörvényt és a kétharmados törvényeket meg tudná változtatni. Vagyis jóval kisebb lesz a mozgásteret, mint 2010 óta Orbán Viktornak, és jóval kevesebb eszköze lesz ahhoz, hogy egyfaj-

ta rendszerváltással felérő kormányváltást hajtson végre. Kérdés, hogy ezt mennyire látják pontosan a hazai választók – valószínűleg kevésbé, ezért meglehetősen nagy az ellenzéki politikusok és írástudók felelőssége, hogy ne tápláljanak megalapozatlan reményeket egy esetleges ellenzéki kétharmad és az ennek köszönhető „rendszerváltás” iránt.

Mindebből persze nem következik, hogy a kormányváltásnak ne lenne jelentősége, ahogy az sem, hogy az ellenzéki párt szövetségnek győzelme esetén ne kellene mindent megtennie azért, hogy a számára kedvezőtlen közjogi keretek ellenére valamiképpen megtörje a Fidesz hegemoniáját. Az, hogy ezt milyen stratégiával lehet elérni, a legfontosabb kérdések egyike lesz a majdani kormányváltó erők számára. A rossz hír, hogy erről a stratégiáról egyelőre keveset tudunk. S kérdés, hogy vigasztalódhatunk-e azzal a „jó hírrel”, hogy talán jobb is, ha keveset tudunk, mert ha az ellenzéknek lenne is ilyen stratégiája, bolond lenne azt idő előtt a Fidesz orrára kötni.

CSABA LÁSZLÓ

A magyar gazdaság hét éven át tartó, lendületes növekedését törte derékba a Covid-járvány. A 2020-ra előre jelzett 6,5 százalékos visszaesés a legrosszabb éveket, így 1945-öt, 1956-ot és 1991-et idézi. Igaz, a foglalkoztatás adatai egészében kedvezők, ámde mind az eseti megfigyelés, mind a szakértői értékelések kétségeket fogalmaznak meg. Vállalkozások sora szűnt meg, egész ágazatok – így az idegenforgalom, a vendéglátás, a légi közlekedés – vélhetően ki nem heverhető veszteségeket szenvedtek. Amíg a hivatalos elemzések még kora ősszel is a gyors kilábalás reményében készültek, az év végére mindenkinek számot kellett vetnie azzal, hogy a visszaesés mélyebb, a kilábalás pedig lassabb lesz a korábban vártnál. Az amerikai és az európai gazdaság állapota súlyos megrázkódtatásról tanúskodik: az előbbi 6,5, az utóbbi 7,4 százalékos recesszióba csúszott az előzetes adatok szerint. A kínai gazdaság ugyan növekedést mutat, a 2019. évi 6 százalékos után alig 1,9 százalékos, azaz a harmadát, azonban az ottani statisztikai kimutatások hitetlenségét még a helyi elemzők jó része is kétesnek véli – ez nyilván nemcsak a járványügyi adatokra érvényes. Utóbbi területen csúnyán lelepleződött a hivatalos manipuláció, amely vélhetőleg azóta sem szűnt meg.

A magyar gazdaság teljesítményét kedvezően befolyásolta, hogy a nyári és a kora őszi időszakban enyhültek a korlátozások. Emellett

Idén nem jut alamizsna a békétlenség levezetésére

A helyreállítás lassú lesz, és nem tudni, milyen szervezetben épül újjá a gazdaság

a kormányzat – retorikájával ellentétben, de a realitások tudomásul vételével – ösztönös keresletlénkítést folytatott. Egyfelől nem álltak le a beruházások – bár a lassulás nem volt elkerülhető. Másfelől az 50 százalékos feletti újraelosztás azt is jelenti, hogy az állami intézményekben – a kórházaktól a vasútig – fennmaradt a foglalkoztatás, fizetik a béreket és a nyugdíjakat, vagyis a kereslet nem omlott össze. A jegybank folytatja a szuperlaza pénzpolitikát, a hitel költsége reálértéken zérus közeli. Ennek kézenfekvő módon hat ellene a növekvő bizonytalanság, amely az állás és a vásárlók elvesztésének veszélyét napi tapasztalattá tette. Vajon hogy vegyen fel hitelt akár a háztartás, akár a vállalkozás még oly kedvező feltételek mellett is tíz évre, ha tíz hétre sem látja előre, mi vár még rá? És akkor nem szóltunk arról, hogy a pénzhez jutás feltételei egyáltalán nem egyszerűek, a banki bürokrácia sem csökkent, az állami beruházásokat pedig át nem látható szempontok vezérik. A megtérülés biztos nem meghatározó sem az energetikában, sem a közlekedésben, sem a sportban. Ez a növekedés lassulását már középtávon sem teszi elkerülhetővé, sem átmenetivé.

A válság előtérbe hozta a magyar gazdaság és társadalom ko-

rábban sem ismeretlen gyengéit. Ezek közé sorolható a gazdasági szerkezet – a gépkocsigyártás és az idegenforgalom túlzott aránya és egyoldalú mennyiségi orientációja. Ide tartozik az oktatás – PISA-tesztek szerint évről évre fokozódó – gyengesége, amelyet egy-két „versenystálló” kiemelkedő tanulói nem képesek elfed-

**A sikerpropaganda
e helyzetben olaj a tűzre.
Minél nagyobb a szakadék
a napi tapasztalat
és a központilag sugárzott
virtuális valóság között,
annál nagyobbá válik
a robbanás veszélye**

ni. A felsőoktatásban is sok, ámde gyakran gyatra minőségű oklevél születik. A legjobb hallgatók már a középiskola után vagy tanulmányi idejük alatt külföldre távoznak. A járvány idején szembeszökővé vált, hogy az egészségügy súlyosan alulfinanszírozott, szervezetlen. A sokat emlegetett lélegeztetőgép-vásárlásról szóló történet pedig a tervezés, a megvalósítás és a szakemberellátás hiányosságait egyszerre mutatta meg.

Attól, hogy külön minisztérium felügyeli a területet, még egy társadalom sem lett innovatív, hisz azt a gazdasági ösztönzők és a társadalmi fogadókészség alakítja, nem a kormányzat belső tagozódása. A magyar társadalom régóta konzervatív, hiába van minden korszakban egy Rubik Ernő. Nemcsak a nagy, hivatali működést idéző cégek, hanem a közepes és a kisvállalkozások jelentős része is sok éve meghaladott vezetési és szervezési elvek mentén működik. Jellemző a munkavállalókkal szembeni bizalmatlanság, az IT-használat szükségessége, a dolgozói körből pedig a lojális, simulékony munkatársak előtérbe helyezése az „okoskodókkal” szemben. Nem meglepő, hogy a távoktatásra és a távmunkára történő átállást többnyire sorscsapásként, nem pedig lehetőségként élik meg. Ha a vezetőikön, különösen a középvezetőkön múlna, már holnap megszűntetnék.

Márpedig nem kérdéses, hogy a járvány elmúltával – ami még messze nem belátható, jövőbeli esemény – aligha lehet egész pontosan a korábbi pályára visszaállni. Például egy sor vállalkozás közben feléli tartalékait, és nincs miből újrainyitni. Vélhetőleg a tömegturizmus, amely hazánkat is sújtotta, nem tud a korábbi pályájára állni, a légi közlekedés válsága sem múlik

el egyhamar. A diákság és a szakképzett munkavállalók – korántsem csak az IT-szakemberek és az orvosok – biztosan nem hajlandók visszatérni a korábban megméretett, és már akkor is könnyűnek találtatott megoldásokhoz.

Mindezek okán az alkalmazkodás folyamata elhúzózó és lassú lesz, a gyors talpra állás – megbízható kimutatások mellett – illúzió marad csak. A fő kérdés vélhetőleg nem is az, hogy 2022 közepe előtt elérjük-e a válság előtti szintet, hanem az, hogy milyen összetételben és milyen minőségben. A mezőny láthatólag szétszakad: lesznek, akik megerősödve és versenyképesen kerülnek ki a válságból, és lesznek, akik kirostálódnak. Ebben a helyzetben az a szomorú és közismert tény, hogy vannak országgrészek és rétegek, akik számára az online munkavégzés, tanulás és értékesítés nem is értelmezhető, a korábbiaknál is súlyosabb társadalmi feszültségek halmozódását valószínűsíti. A sikerpropaganda e helyzetben olaj a tűzre. Minél nagyobb a szakadék a napi tapasztalat és a központilag sugárzott virtuális valóság között, annál nagyobbá válik a robbanás veszélye. A korábbiaktól eltérően nem jut alamizsna a békétlenség levezetésére.

Korszakhatárt jelent a jövő év a magyar és a világgazdaságban, szerkezetváltás várható. Mennyire lehet sikeres a válságkezelés, kitörhetnek-e bárhol is a leszakadó régiók és rétegek? Sorozatunkban a magyar gazdaság jövőjéről kérdeztük Csath Magdolna, Bod Péter Ákos, Csaba László, Mellár Tamás és Virovác Péter közgazdász. (Hajdú Péter)